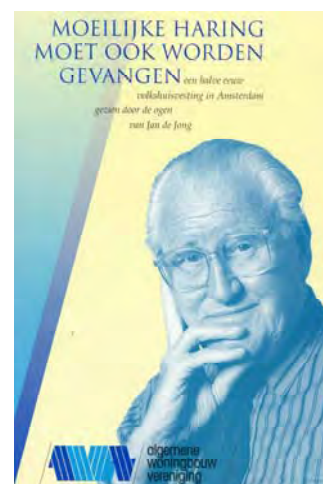

Congres 110 jaar woningwet

OTB-Nirov, 1 november 2011, Sieraad, Amsterdam

Ik kan mij het eerste bezoek, eind 2007, aan de woning van Jan de Jong, tussen 1960 en 1983 voorzitter van de AWW, de grootste sociaaldemocratische woningbouwvereniging van Nederland, nog goed voor de geest halen. De voormalige voorzitter, toen net 87 jaar, woonde in een galerijwoning aan een van de verkeersaders van het Amsterdamse stadsdeel Osdorp. In de jaren zestig kon hij deze woning krijgen omdat zijn vader hem als negenjarige in 1929 had ingeschreven bij de vereniging Bouwmaatschappij tot Verkrijging van Eigen Woningen. Ruim dertig jaar later had hij zo'n laag rangnummer dat hij als eerste in aanmerking kwam voor deze nieuwbouwwoning in Amsterdam-West. In 2007 – zijn kinderen zijn dan al jaren de deur uit - woonde De Jong er met zijn vrouw er tussen de allochtone gezinnen.

Naar volle tevredenheid.

Maar het was niet de oerdegelijke, bruinetint, volle inrichting van zijn woning die zich in mijn herinnering vastzette. Wat me bijbleef was vooral de vraag die me tijdens het twee uur durende interview besprong: hoeveel zou hij verdiend hebben? Een bizarre vraag, want De Jong leidde mij die middag rond door de roemrijke geschiedenis van de Amsterdamse volkshuisvesting, waarin hij zelf een niet onbescheiden rol heeft vervuld. Oorlog, wederopbouw, stadsvernieuwing, krakersrellen passeerden de revue, maar in mijn gedachten echode steeds die ene vraag: hoeveel verdiende hij eigenlijk? Die ongepaste nieuwsgierigheid kwam niet voort uit de behoefte om het salaris van De Jong te vergelijken met het salaris van huidige corporatiebestuurders, maar uit het besef dat ik in het huis van De Jong geen enkel teken van uitbundigheid zag. Dat frappeerde me: ik zag welvaart, geen luxe.

Het biscuittje van mevrouw De Jong bij de thee smaakte dan ook naar het beroemde mariakaakje dat mevrouw Drees eind jaren veertig serveerde aan de Amerikaanse diplomaat Harriman die in Nederland kwam overleggen over de Marshall-hulp. Harriman was een zeer gefortuneerde, invloedrijke diplomaat. In Italië had de regering hem in een groot paleis getrakteerd op een overvloedig banket. In Nederland ontving de minister-president hem in zijn woning aan de bescheiden Haagse Beeklaan, waar mevrouw Drees thee met mariakaakje serveerde. En het werkte, want Harriman was diep onder de indruk: 'Een land waarvan de premier in zulk een eenvoud leeft, is onze hulp ten volle waard.'

Dat proefde ik in Osdorp: de degelijke eenvoud van de sociaaldemocratie.

In maart 2010 zou de Algemene Woningbouwvereniging: de AWW, in Amsterdam beter bekend als 'de Algemene', precies honderd jaar hebben bestaan, ware het niet dat een fusie met de (van oorsprong katholieke) woningbouwvereniging Het Oosten in 2008 de naam AWW uit de analen heeft doen verdwijnen. De nieuwe

corporatie heet *Stadgenoot* en waarschijnlijk heeft op 23 maart 2010 niemand meer in deze organisatie enige gedachte gewijd aan het feit dat precies een eeuw geleden een dertigtal mannen en een enkele vrouw bijeen kwamen om de AWV op te richten.

De initiatiefnemers traden die dag in 1910 uit de duisternis van de negentiende eeuw. Ze grepen de kans die de Woningwet bood om de herinnering aan stinkende steden achter

zich te laten. Daar was alle reden toe. In zestig jaar was de bevolking van Amsterdam bijna verdrievoudigd. Voor een kleine 600.000 inwoners waren zo'n 130.000 woningen beschikbaar, gemiddeld iets meer dan 4,3 personen per woning. Zo'n veertig procent van deze woningen bestond uit eenkamerwoningen van niet meer dan vijftien vierkante meter. Er waren geen wc's, honderden mensen waren afhankelijk van één kraan en het was heel gewoon dat er meer dan vier mensen in één bedstede sliepen.

De oprichters van de AWV zagen de Woningwet als een voertuig om een nieuwe stad, misschien zelfs een nieuw soort mens te bouwen. Elk voltooid woningbouwproject voelde als een overwinning op de vijand. 'Het staat er, knap als ze het afbreken', zo omschreef de legendarische wethouder Wibaut dat gevoel van vooruitgang een paar decennia later.

Jan de Jong begon in 1935 als jongste bediende in het AWW-kantoor dat was gevestigd in een benedenwoning in de Diamantbuurt. Er werkte een handvol mensen, waaronder één bezoldigd bestuurder, in de functie van secretaris/penningmeester. Een keer per maand kwam het bestuur bijeen. Dan werden de centen geteld, nieuwe plannen gewikt en gewogen, waarbij elk risico werd uitgesloten, want de heren handelden volop in het besef dat het geld niet van hun was. Het enige genoeg dat de arbeidersaristocraten zich veroorloofden was een sigaar. Elke vergadering ging er een doos doorheen.

Jan de Jong zat in een hoek van de kamer om de vergaderingen te notuleren. Daarnaast had hij als taak om de 'herinneringskaarten' wekelijks te bezorgen. Dat waren kaarten voor mensen bij wie de AWW-opzichter langs was geweest om de huur op te halen, maar die niet thuis waren. Op woensdag fietste Jan de Jong een parcours van een kleine veertig kilometer langs alle uithoeken van de stad om bij al die adressen een herinneringskaart in de bus te doen. Zo kende hij in een paar jaar zo ongeveer het hele bewonersbestand van de AWW uit zijn hoofd, kennis die hem in zijn jaren als voorzitter zeer te pas kwam.

De vooroorlogse succesformule om de stinkende stad van de negentiende eeuw te overwinnen werd na de Tweede Wereldoorlog geprolongeerd, maar dan grootschaliger. Niet langer ging het van complex tot complex; nee, nu werden er aan de randen van de stad hele stadsdelen uit de grond gestampt. Licht, lucht en ruimte waren de krachtige parolen van vooruitgang. Met een zelfde

doortastendheid waarmee de stad naar buiten trok, namen stadsbestuurders zich voor om binnensteden te ontdoen van hun laatste bouwvallen, rommelpanden en slecht onderhouden huizen die herinnerden aan voorbij tijden. De definitieve zege op de 19^e eeuw was binnen handbereik.

Maar dan, in de jaren zeventig, loopt de machine vast. In oude volksbuurten stuit de moderniseringsdrift op verzet van een combinatie van jonge en oude bewoners, die zoals in Nieuwmarkt in Amsterdam, de bulldozers het werk onmogelijk maken. Op 13 januari 1982 trekken woedende Amsterdamse krakers het standbeeld van Wibaut van zijn sokkel. Voor het ontruimde krakerscomplex De Blaaskop werd het beeld te schande

gezet met een strop om de nek en een bord met de tekst: 'Hoedt u voor de als links vermomde rechtsen, mijdt ze als de pest, want zij zijn erger dan de rest.' De ontmanteling van het standbeeld van Wibaut voltrok zich in het laatste jaar van Jan de Jongs voorzitterschap van de AWW, inmiddels met zo'n 20.000 woningen (en een kleine 40.000 leden) een van de grootste corporaties van het land. .

Die omslag luidde mede het einde in van oude woningbouwverenigingen. Er was niet langer een bezielend vooruitgangsgeloof over de stad en zijn bewoners. In de ogen van steeds meer bewoners was de woningbouwvereniging niet langer een bondgenoot, maar eerder een vijand waarvoor je op je hoede moest zijn.

Nodigt deze geschiedenis nu uit tot nostalgie naar de tijd van mariakaakjes of valt er wat van te leren? Het probleem van onze huidige volkshuisvestingspolitiek is dat het de negentiende eeuw succesvol heeft overwonnen, maar dat er geen nieuwe bezieling voor in de plaats is gekomen.

De vele honderdduizenden burgers die zich in de vorige eeuw van complex- tot bestuursniveau in woningbouwverenigingen hebben aaneengesloten om deze overwinning te volbrengen zijn de laatste decennia vervangen door professionals die volgens de principes van de moderne bedrijfskunde een sector runnen, maar tegelijkertijd in oude collectieve grootheden zijn blijven denken. Er wordt gemakkelijker over leefbaarheid van buurten gesproken dan over emancipatie van burgers. Men denkt bij voorkeur in collectiviteiten als buurten, wijken en achterstandsgroepen. En als men in volkshuisvestingskringen over individuele burgers spreekt, dan zijn het per definitie probleemgevallen. Men beheert – om het bot te zeggen – 'huurreservaten' voor mensen met lagere inkomens, en probeert daar het beste van

te maken. Dat is nobel, maar het wordt steeds lastiger om dat anno 2011 als emancipatoir hoogstandje te betitelen. .

Natuurlijk zou het anders kunnen. Het aanbieden van een sociale huurwoning is dan niet het bieden van huurzekerheid, maar het begin van een emancipatieproces. Dat zou zelfs een goede reden kunnen zijn om sociale huurwoningen veel vaker tijdelijk te verhuren. Deze tijdelijke status kan actief gekoppeld worden aan interessante persoonlijke investeringsarrangementen. Dat kan zich zelfs uitstrekken tot opleidingspakketten, bijvoorbeeld in samenspraak met regionale werkgevers. Voor het dreigende tekort aan arbeidskrachten in de zorg dient zich hier een interessant perspectief voor.

Ook het perspectief om eigenaar van de woning te worden is zo'n vorm van emancipatiebevordering.

Natuurlijk, nu al verkopen corporaties woningen aan mensen via allerlei stimulerende verkooparrangementen. Maar dat gebeurt vooral om aan kapitaal voor nieuwe investeringen te komen, niet om mensen te emanciperen. En interessante combinatie-arrangementen worden nauwelijks met de woning aangeboden. Dat behoort niet tot de taak van woningbouwcorporaties, en is zelfs wettelijk verboden.

Daardoor ontbreekt in onze hedendaagse volkshuisvesting een bezielend perspectief op moderne burgers en hedendaags burgerschap. Burgers spelen op papier een hoofdrol, zoals ik tijdens de visitatie van de Vogelaarwijken aan den lijve heb mogen ervaren. Maar als puntje bij paaltje komt, worden ze door de dienstdoende professionals niet representatief, te oud, te klagerig, te weinig vernieuwingsgezind of op een andere manier handelingsonbekwaam geacht om echte verantwoordelijkheid te dragen. Bovendien zijn het kwetsbare mensen, dus daar mag je niet te veel van verwachten. Bizar. Burgers zijn – zeker in vergelijking met honderd jaar geleden - geschoolder, mondiger en welvarender dan ooit, maar in het publieke domein vertrouwen we ze eigenlijk steeds minder toe.

Welbeschouwd zijn veel corporaties – ondanks alle nieuwigheden en de goede uiteraard niet te na gesproken - nog steeds bezig om de erfenis van de vorige oorlog in tact te houden, daarbij krachtig ondersteund door de wetgever. Zij ontlenu hun denkbeelden, hun verantwoordelijkheden, hun bezorgdheden nog steeds aan hun ultieme rechtvaardiging als onmisbare beschermheer van kansarme huurders. Dat is het oude collectieve emancipatiedenken, zeer effectief om de

negentiende eeuw te verslaan, maar voor de 21^e eeuw biedt het echter onvoldoende soelaas.

Het nieuwe emancipatiedenken vraagt niet om bescherming, maar om het effectief faciliteren van ambities en mogelijkheden van individuen en sociale netwerken,

voor wie woon-, scholings- en leefbaarheidsarrangementen een springplank vormen om greep te krijgen op het bestaan, om ambities waar te maken en verder te komen in het leven.

Dat is een heel andere dynamiek, maar wel een dynamiek die opmerkelijk goed zou aansluiten bij het gevoel dat die dertig burgers hadden toen zij op 23 maart 1910 de Algemeene Woningbouw Vereniging oprichtten. Ze wilden mensen uit de machteloosheid weg halen en vooruit helpen; ze wilden ze sterker maken, bevrijden. Een nieuwe woning was daartoe de hefboom, zo voelde het ook voor mensen die er de sleutel van kregen. Precies een eeuw later is dat, geredeneerd vanuit een modern emancipatieperspectief, nog precies zo.

Voorwaarts dus, en – denk aan de mariakaakjes! - niet vergeten.